
Haraszti Viktor

Adatvédelem és nyilvánosság

Szemelvények a személyes adatok védelme és a levéltári kutatás, nyilvánosság konfliktusai köréből

A Magyar Köztársaság Alkotmánya¹ 1989. október 23-tól hatályos szövege alkotmányos alapelvvé emelte a tudományos élet szabadságának elvét [70/G. § (1). bek.], az egyének személyes adatok védelméhez való jogát [59. § (1). bek.], valamint a közérdekű adatok megismerésének jogát [61. § (1). bek.]. A három alapjog, főképp így egyenrangúan, egymás mellett, az állampárti időszakban ismeretlen volt, részletes szabályozásuk is hiányzott. A korábbi levéltári szabályozások messze nem feleltek meg egy polgári állam alkotmányos alapjogok követelményeinek.

A Művelődésügyi Minisztérium Levéltári Osztálya által a minisztertanácsai előterjesztéshez készített szakmai indoklás hat fő pontban² foglalta össze a változtatások szükségességét. A szükséges törvényi szabályozás előkészítéséhez hosszú idő kellett volna, így a terület szabályozására a rendeleti utat választották. A megalkotott jogszabály a közgyűjteményekben folytatható kutatások egyes kérdéseiről szóló 118/1989. (XI. 22.) MT rendelet (Rendelet). A rendelet sok pozitívumot tartalmazott, szűkítette a kutatási korlátozások körét, harminc évben határozta meg a szabad kutathatóság időhatárát, amelyen belül az iratkeletkeztető szerv engedélyével lehetett kutatni. A Rendelet 4. §-ában foglaltak alapján a korábbi ötvenhat tárgykategória helyett tízben állapított meg korlátozást. A jogszabály megalkotása előtt csupán „államigazgatási egyeztetésre” került sor, nyilvános szakmai vitára nem.³

¹ 1949. évi XX. tv.

² 1) A korlátozásokat nem nyilvános jogszabály rendelte el, így egyfajta misztikum övezi azokat.

2) A korlátozásokat határozott időponttól, de határozatlan időre állapították meg, azaz pl. az 1920. év korlátozás alá eső iratai az eredeti 55 évvel szemben 1989-ben már 68 éve álltak korlátozás alatt.

3) Indokolatlanul sok tárgykört korlátoztak indokolatlanul hosszú időkre, egyeseket aktuálpolitikai törekvések eredményeként pl. nemzetiségi ügyek, 1956-os ügyek. 4) Az ún. hivatásos és nem hivatásos kutatók megkülönböztetése alkotmányjogi szempontból problematikus, a kutatás állampolgári jog, nem pedig intézmények alkalmazottainak és megbízottainak kiváltsága. 5) A külföldi kutatók hazaiaknál kedvezőtlenebb elbírálása külföldön negatív visszhangot váltott ki. 6) Csökkenteni kell az engedélyezési rendszer túlburjánzó adminisztratív elemeit. Szakmai indoklás a levéltári kutatások tárgyában teendő intézkedéshez. 1989. október 30. Lakos János gépirata, szerző birtokában.

³ Lakos János: A személyiségi jogok védelmével kapcsolatos kérdések kezelése a 118/1989. (XI. 22.) MT rendelet előkészítése során. In: A levéltári kutatási korlátozások kérdései I. – A személyiségi jogok védelme és a kutatási szabadság. Szerk.: G. Vass István. Bp., 1991. 19–27.

A jogszabály rendelkezései hatályba lépésük után azonnal támadások kereszt-tüzébe kerültek: a kutatók sokkal többet vártak, a levéltárosok a jogszabály szubjektív elemeit bírálták.

Karsai László történész a korlátozás alá vont iratokról szólva kijelentette: „nem lehet olyan méltányolható érdek, ami harminc év elteltével megakadályozhatja a levéltári iratok kutatását”.⁴ A legtöbb értetlenséget a 7. § rendelkezése váltotta ki, mely kimondta: „A közgyűjtemény a közgyűjteményi anyag kutatása során az e rendeletben meghatározott korlátozásokon túlmenően is köteles biztosítani a Polgári Törvénykönyv és egyéb jogszabályok azon rendelkezéseinek érvényesülését, amelyek a személyhez fűződő jogok és a jogos magánérdekek védelmét szolgálják.”

Gyáni Gábor történész szerint a „személyhez fűződő jogok” és a „jogos magánérdek védelmét” a rendelet nem definiálta és így egy jogilag tisztázatlan fogalom védelméért a levéltárosok tehetők felelőssé.⁵ Az ÚMKL⁶ állásfoglalása egy másik jogi kérdést is felvet. Mint írják: „a jogszabály alkotói figyelmen kívül hagyták, hogy a személyhez fűződő jogok megsértése nem az adatoknak a kutató rendelkezésére bocsátásával, hanem azoknak a kutató által való nyilvánosságra hozásával valósul meg” és félőnek tartották, hogy a betű szerinti értelmezés folytán – hisz adatvédelmi jogszabály akkor még nem született meg – a kutatási korlátozások aránytalan módon kiterjedhetnek.⁷ Lakos János ezzel szemben úgy vélte, „hogy a személyes szférába tartozó információk védelmére elsősorban nem a kutató, hanem az adatok őrzője, a levéltár köteles”.⁸ Karsai László a személyiségi jogokról rendezett fórumon a Rendeletet a „késői Kádár rendszer tipikus termékének” tartotta és sürgős felszámolását javasolta.⁹ A vitában ellenpontként Törő Károly a Legfelsőbb Bíróság bírója személyiségi jogot (kegyeleti jogot) sértőnek vélte, hogy a Báthory családra vonatkozó egészségügyi adatokat hoztak nyilvánosságra.¹⁰

A levéltári kutatást szabályozó törvény előzményei – az Alkotmánybíróság döntése a levéltári kutatásokról

A személyes adatok védelmének jogi szabályozása a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. tv-el (Avtv.) 1993. május 1-jei időponttal lépett hatályba. Az Avtv. hatályba lépése után a két alkotmányos

⁴ Interjú a Népszabadság 1990. július 21-i számában. „Jogsértő jogvédelem avagy mikor nyílnak meg a levéltárak kapui?”

⁵ Interjú a Hiány 1990. március 13-i számában.

⁶ Új Magyar Központi Levéltár (1970–1991)

⁷ Idézi Lakos János 3. sz. lábjegyzetben hivatkozott tanulmányában 25.

⁸ Uo.

⁹ Hozzászólás a vitához. Karsai László hozzászólása. In: A levéltári kutatási korlátozások kérdései I. – A személyiségi jogok védelme és a kutatási szabadság. Szerk.: G. Vass István. Bp., 1991. 53.

¹⁰ Hozzászólás a vitához. Dr. Törő Károly hozzászólása. Uo. 63.

alapjog (a személyes adatok védelme és a tudományos kutatás szabadsága) konkurrálása az illeszkedő levéltári és titokvédelmi szabályok megalkotásának elmaradása miatt továbbra is fennmaradt. A levéltári kutatásokat szabályozó Rendelet és a titokvédelmet szabályozó 1987. évi 5. tvr. rendelkezései már köszönőviszonyban sem voltak a hazai jogszabályi környezet megváltozott, vonatkozó elemeivel.

Az adatvédelmi törvény hatályba lépésével nem került sor a levéltári és a titokvédelmi szabályok megújítására. Bár mindkét jogszabály tervezete készen állt, a napi politikai események országgyűlés elé terjesztésüket egyre tovább odázták. Két évvel az adatvédelmi törvény hatályba lépése után még mindig a korábban ismertett áldatlan állapotokról lehetett beszámolni.

A jogalkotásnak az Alkotmánybíróság döntése adta meg a végső lökést. 34/1994. (VI. 24.) AB határozatával két jogalkotást elősegítő döntést hozott az Alkotmánybíróság: a közgyűjteményben folytatható kutatások egyes kérdéseiről szóló 118/1989. (X. 22.) MT rendeletet, az államtitokról és a szolgálati titokról szóló 1987. évi 5. tvr.-t, valamint a végrehajtására kiadott 17/1987. (VI. 9.) MT rendeletet alkotmányellenesnek nyilvánította és azokat 1995. június 30-i határnapkal megsemmisítette.¹¹

Az Alkotmánybíróság a tudományos élet szabadságának tiszteletben tartásával kapcsolatban kimondta, hogy – az Alkotmány 70/G. §-ában foglaltak figyelembe vételével – „általában a tudomány, a tudományos ismeretszerzés és a tudományos tanítás szabadsága, noha nem korlátozhatatlan, de mindenképpen olyan szabadságjog, amelynek csak kivételes korlátozó rendelkezésekkel szemben kell engednie, olyanokkal, amelyek közvetlenül valamely alapjog érvényesítésére és védelmére szolgálnak, vagy amelyek valamely elvont alkotmányos érték (pl. törvényen alapuló titokvédelem) feltétlen érvényesülését hivatottak biztosítani. Ilyen szóba jöhető, és az indítvány elbírálása szempontjából is releváns korlátozások különösen a személyes adatok védelméhez fűződő alapjog, továbbá az egyes, nem személyes adatnak minősülő adatokhoz való hozzáférhetőséget tiltó, közérdekű – törvénybe foglalt – titoktartási rendelkezések”.

A személyes adatok védelmével kapcsolatban megállapították, hogy „az Alkotmány 59. § (1) bekezdése a személyes adatok védelméhez való jogot alkotmányos alapjogként fogalmazza meg. Az Alkotmánybíróság a személyes adatok védelméhez való jogot állandó gyakorlata szerint nem hagyományos védelmi jogként, hanem annak aktív oldalát is figyelembe véve, információs önrendelkezési jogként értelmezi és alkalmazza”.¹² Az Alkotmány 59. §-ában biztosított jognak eszerint az a tartalma, hogy mindenki maga rendelkezhet személyes adatainak feltárásáról és felhasználásáról.

¹¹ 34/1994. (VI. 24.) AB határozat, 1994. 06. 22. 103/B/1992. ügyszám

¹² 15/1991. (IV. 13.) AB határozat (ABH 1991., 41–42.)

Az egymással versengő alapjogok esetében az információszabadságot, beleértve a tudományos kutatás szabadságát, egy másik alapjog, a személyes adatok alkotmányos védelme korlátozhatja ugyan, de a korlátozásnak az alkotmányos alapjogok korlátozásánál meglévő alkotmányos követelményeknek is meg kell felelni. Az Alkotmánybíróság határozatában a közérdekű adatok nyilvánossága, az információszabadság és a tudományos megismerés, a kutatás szabadsága közt koherens kapcsolatot állapított meg. Ugyanakkor az információszabadság korlátozása csak akkor lehet alkotmányosan indokolt, ha azt más alapjog érvényesülése kényszeríti ki, teszi szükségessé. Úgy az információszabadság, mint a tudományos élet szabadságának korlátozása esetében megállapította az Alkotmánybíróság, hogy „szükségtelen, elkerülhető és a korlátozással elérni kívánt célhoz képest aránytalan korlátozás alkotmányosan megengedhetetlen, ezért alkotmányellenes”.

A levéltári kutatás szabályainak miniszteri utasítással történt meghatározását, valamint a levéltári kutatás szabályait megállapító LÜSZ (Levéltári Ügyviteli Szabályzat) szakaszokat az Alkotmánybíróság alkotmányellenes volta miatt megsemmisítette. A LÜSZ-ben a formai alkotmányellenesség tartalmi alkotmányellenességgel párosult, mivel az állampolgárok jogait és kötelezettségeit érintő, ki nem hirdetett, meg nem ismerhető, nem jogszabályi szintű normák ellentétesek voltak az Alkotmány 2. § (1) bekezdésében rögzített jogállamiság elveivel.¹³ A levéltári kutatások, főként azok korlátozásainak szabályai a pártállami keretek közt hosszú évtizedekig csak az érintettek, teljes körűen pedig csak a levéltárakban dolgozók előtt lehettek ismertek. Ezt a gyakorlatot szüntette meg végérvényesen az Alkotmánybíróság. A közgyűjteményekben folytatható egyes kutatásokról szóló Rendeletre vonatkozóan az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az a jogforrási, jogszabályozási szint be nem tartása miatt – mivel alapvető jogra vonatkozó közvetlen szabályokat állapít meg, nem törvényi szinten – formai okból egészében alkotmányellenes, ami egyben tartalmi alkotmányellenességet is jelentett.

Érdekes az okfejtés, amelyet a tartalmi alkotmányellenességgel kapcsolatban az Alkotmánybíróság kifejt. A Rendelet egyrészt a közgyűjteményekben őrzött iratok kutatását azok tárgya és keletkezési éve szerint, másrészt a kutatók személye oldaláról szabályozta. A két kérdéscsoport az Alkotmány már említett 70/G. §-ba foglalt tudományos élet szabadságának biztosítása elvével szoros összefüggésben áll, a Rendelet ennek az alapjognak közvetlen és jelentős korlátozását tartalmazza. Az engedélyezési hatáskör levéltárak, ill. tágabb értelemben a közigazgatás körébe utalása már önmagában ellentétes az Alkotmány 70/G. § (2) bekezdésében foglaltakkal, amely szerint „tudományos igazságok kérdésében dönteni, kutatások tudományos értékét megállapítani kizárólag a tudomány művelői jogosultak”.

¹³ A LÜSZ-t a művelődésügyi miniszter 130/1971. (M. K. 10.) MM számú utasításával adta ki, melyet az érdekelteknek közvetlenül küldött meg, azaz tette nyilvánossá.

Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy mind a kutatás engedélyezésének szabályait, mind a kutatásra vonatkozó korlátokat, ezek garanciáit törvényi szinten kell szabályozni úgy, hogy az alapvető jog lényeges tartalmát a szabályozás nem korlátozhatja. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor elutasította az indítványozó azon álláspontját, amely szerint alkotmányos követelmény lenne a közgyűjteményeknek és a levéltáraknak a nyilvánosság előtti korlátlan megnyitása, azaz a kutatás szabadságának korlátlan biztosítása.

Az alkotmánybírói döntés talán legvitatottabb része ezzel, a kutatói minőség megkövetelésével kapcsolatos. Az indítványozó ezt alkotmányellenes követelménynek tartotta, míg az Alkotmánybíróság a beadványnak ezt a részét elutasította.

Az Alkotmánybíróság döntését az Alkotmány tudományos élet szabadságát garantáló 70/G. § (1) bekezdésére vezeti vissza. „A kommunikációs alapjogok e nevesített szabadságjogának sajátja, hogy a benne foglalt állami kötelezettséggel, alkotmányi feladattal szemben az alanyi jogok jogosultjai a tudomány művelői. Vagyis a tudományos élet szabadsága mindenkit megillet ugyan, azaz mindenkire vonatkozik, a szabadság konkrét jogosultjai ugyanakkor meghatározhatóak.” Más megfogalmazásban: „A tudományos élet szabadsága tehát magába foglalja a tudományos kutatáshoz és a tudományos igazságok és ismeretek terjesztéséhez való szabadságjogot, amely tágabb értelemben a véleménynyilvánítási szabadsághoz kapcsolódik, egyúttal tartalmazza az államnak azt a kötelezettségét, hogy tartsa tiszteletben, és biztosítsa a tudományos élet teljes függetlenségét, a tudomány tisztaságát, elfogulatlanságát és pártatlanságát. A tudományos élet szabadságához fűződő jog elvileg ugyan mindenkit megillet, a szabadságjog tényleges jogosultjai azonban csak a tudomány művelői.”

Ebben a kérdésben viszont, ti. a tudományos minőség meghatározásában – a tudomány autonómiája folytán – ugyancsak egyedül „a tudomány művelői jogosultak dönteni”. Az alkotmánybírói döntés alapján ugyanakkor „a tudomány szabadsága – másik alapvető jog és szabadság védelme vagy érvényesülése, illetve egyéb alkotmányos érdek garantálása érdekében – még a jogosultaknak ebben a meghatározható jogosulti körben is korlátozható”.¹⁴

Az Alkotmánybíróság kutató és kutató közti megkülönböztetése megosztotta a véleményeket. Trócsányi Sára szerint a tudományos élet szabadságát megfogalmazó elvi álláspont és az azt korlátozó gyakorlati megközelítés komoly ellentmondásban van. Az Alkotmánybíróság „egy szabadságjog vonatkozásában »elvi« és »gyakorlati« jogosultakra osztja az Alkotmány által meghatározott »mindenki«-t. Nehéz ugyanakkor a tudományos ismeretek terjesztéséhez való jogot úgy gyakorolni, hogy azt nem lehet az ismeretek közvetlen megszerzésével megalapozni.”¹⁵

¹⁴ 34/1994. (VI. 24.) AB határozat

¹⁵ Trócsányi Sára: Információs jog – múlthoz való jog? Az odaát nyíló ajtó. Bp., 2001. 139–150.

Az Alkotmánybíróság határozata a kutatókat tudományos és nem tudományos, kutatókra osztásáról jogelméleti szinten megtörténhet ugyan, de a gyakorlatban kevésbé kivitelezhető, amire később visszatérek. Az Alkotmánybíróság az ismertetett elvek alapján a LÜSZ kutatási korlátozásokkal foglalkozó rendelkezéseit és Rendelet, valamint a Ttvr. és végrehajtási rendelete egészét alkotmányellenesnek nyilvánította és azokat egészében megsemmisítette,¹⁶ döntése után nem lehetett tovább odázni az új jogszabály megalkotását. Így született meg köziratokról, a közlevéltárakról és a levéltári anyag védelméről szóló 1995. évi LXVI. törvény. (Ltv.)

A levéltári törvény létrejötte és a levéltári kutatás szabályai

A levéltári törvény megalkotását nagy várakozás előzte meg, hisz nem csak a kutatások szabályozásának elvei maradtak el a kor elvárásaitól, hanem más, a levéltárak életét szabályozó rendelkezések is. A közlevéltárak anyagában történő kutatás eddigi legrészletesebb szabályai láttak napvilágot törvényi szinten, lényegi elemeit tekintve a mai napig változatlan formában.

Az Ltv. az Alkotmánybíróság határozata alapján főszabályként harminc év általános kutatási időhatárt állapított meg, ami az európai levéltári joggyakorlatban általánosnak mondható. Egyidejűleg egyedi elemként kettős időhatárt is létrehozott: az 1990. május 2-a előtt, vagyis a pártállami időkben keletkezett iratok keletkezésük után tizenöt évvel már kutathatóvá váltak, az erre a célra létrehozott kuratórium engedélyével.¹⁷

A már nyilvánosságra hozott levéltári anyagban időhatár nélkül folytatható kutatás, szintúgy azokban az iratokban, amelyek tartalmát adatvédelmi törvény alapján bárki megismerheti, azaz közérdekű adatoknak minősülnek. A levéltári kutatás bármely természetes személy számára ingyenes és a kutatásra kiadott levéltári anyagról saját költségén a kutató másolatot is készíthet.

Az Avtv. – és ezt a szakaszt később az Infotv. változatlanul vette át – kimondta, hogy a személyes adatot tartalmazó levéltári anyag az érintett halálzási évét követő harminc év után válik bárki számára kutathatóvá. A védelmi idő, ha a halálzási éve nem ismert, az érintett születéstől számított kilencven év, ha pedig a születés és a halálzási időpontja sem ismert, a levéltári anyag keletkezésétől számított hatvan év. Ugyanakkor az Ltv. a védelmi idő lejártá előtt is megengedi a kutatást, de három vagylagos feltétel egyikének meglétéhez köti (24. §):

¹⁶ 32/1992. (V. 29.) AB határozat

¹⁷ A megállapított időhatár május 2-án összeült szabadon választott parlament első ülésnapjához kötődik. Szimbolikus, de mára már inkább problémás, hisz az ügyiratok legtrikább esetben kötődnek egy naphoz. Több éven átívelő bírósági ügyirat esetében az ügyirat egyik része tizenöt év, míg másik része – ami május 2-a után keletkezett harminc éven túl kutatható? Vélelmezem, itt megint egy bármikor kipattanó jogértelmezési vita szikrája rejlik.

„(2) A védelmi idő lejártá előtt is kutatható az (1) bekezdésben meghatározott levéltári anyag, ha

- a) a kutatás – a kérelmező költségére – anonimizált másolattal is megvalósítható, vagy
- b) a kutatáshoz az érintett, vagy annak halálát követően bármely örököse, a Polgári Törvénykönyv szerinti hozzátartozója¹⁸ vagy bejegyzett élettársa a kutató kérésére hozzájárult, vagy
- c) a kutatásra tudományos célból van szükség – feltéve, hogy a 22. § (1) bekezdésében meghatározott harminc, illetve tizenöt év már eltelt – és a kutató a (3) és (4) bekezdésben¹⁹ meghatározott követelményeknek eleget tesz.”

Az Ltv. fenti rendelkezései 23 éve lényegét tekintve változatlan formában hatályosak és a gyakorlatban jól használhatónak bizonyultak. Azért-e, mert a jogalkotást megelőzően gondosan kimunkált előírásokról van szó, avagy azért, mert nem volt olyan eset, ami kiváltotta volna értelmezésük vitáját?

Az első esetben nyilvánvalónak tűnő feltétel, hogy amennyiben a kutatás anonimizált másolattal is megvalósítható, akkor a levéltár az egyéb feltételek megléte esetén köteles biztosítani azt. Az anonimizálás mikéntjére vonatkozóan a levéltárak részére jogszabályi előírások vagy szakmai ajánlások az Ltv. hatályba lépése óta nem állnak rendelkezésre.

A b) pont esetében a jogszabályszöveg az évek során csupán az új Polgári törvénykönyvhöz igazodva változott. Az érintett hozzájárulása saját személyes adatai megismeréséhez viszonylagosan egyszerűnek tűnik. Jobban megvizsgálva azonban felvetethet további kérdéseket. Ha pl. egy személyi kartont vagy egészségügyi lapot kíván az érintett hozzájárulásával harmadik személy megtekinteni, úgy ez problémamentes, de ha már egy sokszereplős – pl. 10 terhelt – bírósági tárgyalás iratanyagát, akkor az engedély csak az érintett tekintetében teljes körű, a többi terhelt tekintetében már csak az a) pontba foglaltak alkalmazásával adható ki az iratanyag.

Ugyanakkor véleményem szerint itt el van vetve egy probléma magva: bár nem személyiségi jogi kérdés, hanem kegyeleti jogi,²⁰ de az érintett elhunyt után közvetlen bármely örökös (vérszerinti, végrendeleti), hozzátartozó engedélyezheti a kutatást s

¹⁸ 2013. évi V. tv. szerinti hozzátartozó: a közeli hozzátartozó (a házastárs, az egyeneságbeli rokon, az örökbefogadott, a mostoha- és a nevelt gyermek, az örökbefogadó-, a mostoha- és a nevelőszülő és a testvér), az élettárs, az egyeneságbeli rokon házastársa, a házastárs egyeneságbeli rokona és testvére, és a testvér házastársa;

¹⁹ Ltv. 24. § (3) A közlevéltár a (2) bekezdés c) pontja szerinti tudományos célú kutatást akkor köteles engedélyezni, ha a kutató csatolja a tudományos kutatást rendeltetésszerűen végző, közfeladatot ellátó szervnek – a kutató részletes kutatási terve alapján megadott – támogató állásfoglalását. (4) A kutatónak írásos nyilatkozatban vállalnia kell, hogy a megismert és kigyűjtött személyes adatokat az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló törvénynek a tudományos kutatás céljára való adatkezelésre vonatkozó előírásai szerint meghatározott módon kezeli és használja fel, továbbá az írásos nyilatkozatban meg kell jelölnie az adatkezelés helyét.

²⁰ 2013. évi V. tv. 2:50. § [Kegyeleti jog] (1) Meghalt ember emlékének megsértése miatt bírósághoz fordulhat a hozzátartozó vagy az, akit az elhunyt végrendeleti juttatásban részesített.

e szerint maga is kutathat. A jogszabály által felsorolt széles kört tekintve nem kizárt, hogy előbb-utóbb itt is konfliktushelyzet keletkezhet, ha pl. egy örökös hozzájárul a kutatáshoz, majd megjelenik a nyilvánosság előtt olyasmi, amit egy másik örökös sértőnek érez.

A c) pontba foglalt feltétel teljesüléséhez a következő törvényi feltételek teljesülése szükséges: a tudományos kutatónak csatolni kell a tudományos kutatást rendeltetésszerűen végző, közfeladatot ellátó szervnek – a kutató részletes kutatási terve alapján megadott – támogató állásfoglalását, valamint nyilatkozatot arról, hogy a megismert és kigyűjtött személyes adatokat az adatvédelmi törvényben (Infotv.) meghatározott módon kezeli és használja fel, továbbá az írásos nyilatkozatban meg kell jelölni az adatkezelés helyét.²¹

Elvi alapon a tudományos élet szabadságához való jog mindenkit megillet, tényleges jogosultja azonban csak a tudomány művelője lehet, ahogy az AB döntés megállapítja. Ha kutatást rendeltetésszerűen végző, közfeladatát ellátó szerv kutatást támogató állásfoglalást ad, az esetben a kutató tudományos kutató lesz. De ha az állásfoglalást bármely okból megtagadja, akkor bármennyi publikáció, akár tudományos fokozat is lehet a kutató tarsolyában, ez még nem igazolja tudományos kutató mivoltát.

Támogató nyilatkozat kiadására jogosult a Magyar Tudományos Akadémiától kezdve az egy részmunkaidős levéltárossal rendelkező, de önálló szaklevéltárként működő Magyar Képzőművészeti Egyetem Levéltára, vagy bármely városi, községi múzeum, levéltár, könyvtár. A törvény nem követeli meg, hogy az elbíráló a tudományterület szakavatott művelője legyen, de a felelősséget a levéltárakról a nyilatkozattevőre hárítja.

Így a megkülönböztetés elvi szintű, gyakorlatban gimnazista diák is lehet tudományos kutató. A törvényi korlátozás visszatartó ereje az alkalmi kutatókat korlátozhatja csupán, ha nem rendelkeznek túlzott érdeklődéssel. Ha érdekli a kutatót a téma, nem nehéz valamely, közfeladatot ellátó és tudományos tevékenységet rendeltetésszerűen végző szerv támogató állásfoglalásának megszerzése.

Az Ltv. alapján a kutatási korlátozások száma jelentősen csökkent és a törvényben rögzített esetekben érvényesülhetnek csupán. A kutatás megtagadhatóságának okait az Ltv. 25. §-a taxatív felsorolja. Fontos eleme a szabályozásnak, hogy a kutatási kérelem megtagadását írásban kell indokolni és a kutató előtt nyitva áll a bírósági jogérvényesítés lehetősége.

²¹ A 2011. évi CXII. törvény (Infotv.) 2018. július 26-tól hatályos szövege már nem tartalmazza a személyes adatok tudományos kutatás során történő kezelésére vonatkozó kitételeket. A korábbi 12. §-t – amire a kutatói nyilatkozatokban hivatkozni kellett – hatályon kívül helyezte a jogalkotó. A tudományos kutatás szabályozása az általános jogalapok közé került: 5 § (8). bek: „A tudományos kutatást végző szerv vagy személy személyes adatot nyilvánosságra hozhat, ha az a történelmi eseményekről folytatott kutatások eredményeinek bemutatásához szükséges.” A tudományos és történelmi kutatások egyéb szabályait az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (GDPR - általános adatvédelmi rendelet) tartalmazza.

A Yad Vashem-ügy

Úgy tűnt, a megalkotott jogszabályok – az adatvédelmi törvénnyel együtt – teljes körben biztosítják a tudományos élet szabadságának, a személyes adatok védelmének és az információszabadság jogának egymást feltételező és egymást kölcsönösen korlátozó érvényesülését.

Az Ltv. rendelkezései alapján a tudományos intézmény támogató állásfoglalását elnyert kutató a harminc, illetve tizenöt évnél régebben keletkezett iratokban a személyes és különleges adatot is tartalmazó iratokat egyaránt kutathatta. A jogszabály rendelkezéseinek értelmezési vitája egyrészt a kutatott iratok reprodukálása körül (teljes körű vagy csak anonimizált, a személyazonosításra alkalmas adatok olvashatatlaná tétele utáni reprodukció készíthetősége), másrészt a reprodukciók külföldre továbbíthatóságának kérdése körül robbant ki.

Karsai László történész és munkacsoportja a jeruzsálemi székhelyű Yad Vashem Archívum megbízásából a magyarországi Holokauszt történetével kapcsolatos 1938–1945 közt keletkezett iratok, valamint az 1945 utáni népbírószági iratok kutatását, egyúttal a Yad Vashem Archívum számára másolatban, mikrofilmen történő átadását tűzte ki célul. A kért iratok másolatát egyes levéltárak kiadták, mások csak részben vagy csak anonimizált formában (letakart, lefestett nevekkel), amire a kutatók nem tartottak igényt. Karsai László 1995. augusztus 22-én kelt beadványában Majtényi László adatvédelmi biztoshoz fordult.²²

Bár Karsai Lászlónak a tudományos támogató nyilatkozat birtokában „még a személyes adatokat tartalmazó, de kutatási témámhoz tartozó iratokat is”²³ lehetősége nyílt kutatni, de a kutatásra kiadott iratok másolhatósága kérdésében továbbra sem volt egységes a levéltári gyakorlat. A Magyar Országos Levéltárban (MOL) kialakított jogértelmezés szerint az Ltv. és az Avtv. által megszabott védelmi idő lejártá előtt a személyes adatot tartalmazó iratokban az Ltv.-ben meghatározott feltételek teljesítése esetén a levéltár lehetővé tette a tudományos kutatást, a kutató betekinthez az iratokba, azokról jegyzeteket készíthetett, de fénymásolatot csak anonimizált formában kaphatott.

A Budapest Főváros Levéltárában követett gyakorlat ezzel ellentétben a tudományos kutató teljes körű, állampolgárságtól független másolási joga mellett foglalt állást és tudományos célú adatkezelés esetében indokolatlannak tartották a külföldre történő adattovábbítás tiltását is. A megyei levéltárak gyakorlata a két ismertetett álláspont közt oszlott meg.

²² Az egykori Adatvédelmi Biztos Hivatali irattára (= ABH ir.tár.) 33/A/1995-1 nyilvántartási szám (= ny. sz.)

²³ ABH ir.tár. 33/A/1 995-4. ny. sz.

Az adatvédelmi biztos a kérdés három adatvédelmi vetületét határozta meg: a személyes adatot tartalmazó levéltári iratok kutathatósága általában, azaz az Avtv. és az Ltv. együttes értelmezése; a kutatott iratok mikrofilmzésével kapcsolatos korlátozások és a mikrofilmeknek a Yad Vashem Archívumba történő kijuttatása, azaz a külföldre történő adattovábbítás kérdése.²⁴

A Művelődési és Közoktatási Miniszter állásfoglalása alapján a MOL „főigazgatójának az ügyben kialakított álláspontja megegyezik az 1992. évi LXIII. tv. betűjével. Az idézett rendelkezés szerint ugyanis személyes adat az országból – az adathordozótól vagy az adatátvitel módjától függetlenül – külföldi adatkezelő részére csak akkor továbbítható, ha az érintett ahhoz hozzájárul vagy törvény azt lehetővé teszi, feltéve hogy az adatkezelés feltételei a külföldi adatkezelőnél minden egyes adatra teljesülnek.”²⁵

A MOL főigazgatója kijelentette, hogy minden olyan irat „eredetiben történő teljes másolását” engedélyezi, amelyben „az egyértelmű azonosítás lehetősége kizárt”, a pontos azonosítást lehetővé tevő iratokról azonban csak anonimizált másolat készítésére ad engedélyt.²⁶

Az Alkotmány az alapvető jogok körében biztosította a személyes adatok védelméhez fűződő jogot, pozitív és aktív jogként, azaz információs önrendelkezési jogként, amelynek tartalma, hogy alapvetően mindenki szabadon rendelkezhet személyes adatainak nyilvánosságra hozataláról és felhasználásáról. Fenti alapjoggal egymást kölcsönösen feltételezve és korlátozva létezik a tudományos élet szabadságának, a tudományos kutatás szabadságának alkotmányos joga. Elsősorban történészek közt volt elterjedt az a nézet, hogy az adatvédelmi szabályozások egyre nagyobb hangsúlyt kapnak és ez a személyiségi jogok abszolutizálásához vezet, ami gátját képezi a legújabb kor történeti kutatásainak. Ez a nézet az utóbbi években ismét erősödni látszik.²⁷

A két alapjog versengése, egymás kényszerű, kölcsönös korlátozása nem csorbíthatja egyik alkotmányos alapjog lényeges tartalmát sem. Az egymást korlátozó alapjogok közti alkotmányos határok megállapítása már a jogalkotás és nem kevésbé a jogalkalmazás feladata. A tudományos kutatás szabadsága a történettudományi kutatásokban a múlt feltárását, megismerését, az eredmények publikálását jelenti, amely alapvető társadalmi érdek.

A történelmi események alanyait azonban életükben az információs önrendelkezési jog védi, haláluk után a kegyeleti jog, amelyet a hazai levéltári kutatási szabályok a nemzetközi levéltári kutatási szabályokhoz hasonlóan védelmi időhatárokkal

²⁴ Az adatvédelmi biztos beszámolója, 1995–1996. Bp., 1997. 223–254.

²⁵ Magyar Bálint miniszter levele Majtényi Lászlóhoz. 1996. június 13. ABH ir.tár. 33/A/1995-14. ny. sz.

²⁶ Lakos János levele Majtényi Lászlónak. 1996. október 29. ABH ir.tár. 33/A/1995-20. ny. sz.

²⁷ Tudni akarja, miért ítélték el egy magyar politikust fiatal korában? Joób Sándor – Kolozsi Ádám, 2016.07.21. http://index.hu/belfold/2016/07/21/informacios_szabadsag_kiss_laszlo-ugy_budapest_fovaros_leveltara_naih_peterfalvi_attila/

biztosítanak. Az Avtv. korábbi és az Infotv. ma hatályos vonatkozó rendelkezései szerint a tudományos kutatást végző szerv vagy személy személyes adatot csak akkor hozhat nyilvánosságra, ha abba az érintett beleegyezett vagy a történelmi eseményekről folytatott kutatások eredményeinek bemutatásához szükséges.²⁸

Az Ltv. alapján megszűnt a levéltárak vezetőinek évtizedekig fennálló mérlegelési jogköre a kutatás engedélyezése körében, azaz a tudományos kutatás elsőbbségének vagy a személyes adatok védelméhez fűződő jogok megállapítása terén, ha az Ltv.-ben meghatározott feltételek teljesülnek, akkor a kutatást biztosítani kell.²⁹ Az Ltv. megalkotás kori hiányosságaként volt felróható ugyanakkor, hogy a kutathatóság biztosításának konkrét szabályait nem határozta meg és explicit szabályt nem tartalmazott arra, hogy a kutatási engedély csak a betekintést, a jegyzetelést vagy egyúttal a teljes körű másolatkészítési jogot is magában foglalja-e.

Karsai László és munkacsoportja kutatásai a személyes adatok széles körét érintették és az esetek jelentős részében különleges adatokat is tartalmaztak. Az Avtv. alapján személyes adat kezeléséhez elsősorban az érintett hozzájárulása volt szükséges, míg különleges adat kezeléséhez már az érintett írásos hozzájárulását írta elő.³⁰

A kutatással érintett személyek egy része a Holokauszt során életét veszítette, esetükben a védelmi idő (a halálozástól számított harminc év) letelt. Az eltelt idő relatív rövidsége miatt azonban feltehető volt, hogy az érintettek egy része még él. Bár az érintettek túlnyomó többsége tekintetében a kutathatóság törvényi feltételei bizonyosan fennálltak, ez mégsem jelenthette az iratanyag egészének korlátozás nélküli felhasználását, mivel a védelmi idő (a születési dátum ismerete híján ez az adat keletkezésétől számított hatvan év) a kutatás időpontjában még nem járt le.

Az Avtv. (ma az Infotv.) az érintetti jogokat biztosítja az adatvédelem terén, az érintett elhalálása után a kegyeleti jog érvényesül, mely az elhunyt személyiségi jogi értékeit védi.³¹ Az információs önrendelkezési jogon túl a Polgári Törvénykönyv által elismert kegyeleti jogot biztosítja az Ltv. rendelkezése, amely szerint a kutatást a védelmi időn belül is biztosítani lehet, ha ahhoz az érintett, illetőleg annak halálát követően bármely örököse vagy hozzátartozója a kutató kérésére hozzájárult.

²⁸ Avtv. 32. § (3) bek ; Infotv. 12. § (3) A két szakasz szövegében 2018. július 26-ig nem változott. (Vö. 21. sz. jegyzet.) Az Avtv. a személyes adat kutatás lezárulta utáni anonimizálását rendelte el, míg az Infotv. személyes adat érintettel való kapcsolata megállapításának lehetetlenné tételét. A jogszabály megfogalmazásánál több aligha várható el, a digitális világban azonban a tudományos kutató akár egy teljes per anyagát egy pendrive-on magával viheti. A felelősség innentől a tudományos kutatóé, azonban a digitalizált iratok, képek utóélete követhetetlen az Internet korában.

²⁹ Az Ltv. 25. § taxatív felsorolása, mely körön kívül a levéltárnak nincs joga megtagadni a kutatást, ha az egyéb feltételek is fennállnak:

³⁰ Avtv. 3. § (1) bek. és Infotv. 5. § (1) bek., az érintett hozzájárulása tekintetében változatlan szöveggel, a 20108. július 26-tól hatályos szövege az érintett „kifejezett” hozzájárulását követeli meg.

³¹ Görög Márta: A kegyeleti jog gyakorlásának jogosultjairól és az érvényesíthetőség időbeli korlátairól, PJK, 2005/2., 15–19.

Az adatok kezeléséhez a munkacsoport nem kísérelte meg az érintettek – illetőleg örökösök vagy hozzátartozók – hozzájárulásának beszerzését. Így bár a személyes és különleges adatokat tartalmazó iratokhoz való hozzáférés a tudományos kutatást végző munkacsoportnak biztosított volt, az adatok publikálása és másolatban külföldre történő továbbítása jogszerűen nem volt kivitelezhető. Az adatvédelmi biztos ajánlása fent ismertetett problémát megvizsgálva 1996. december 31-én született meg: „Ajánlás a náci korszak zsidóüldözéseivel kapcsolatos, személyes adatokat tartalmazó iratok mikrofilmre vételéről és a jeruzsálemi Yad Vashem Archívumba továbbításáról” címmel.³²

Az állásfoglalásban foglaltak szerint a még élő érintettek, ill. az elhunytak hozzátartozói kifejezett hozzájárulásának megszerzése szinte lehetetlen, ezért az explicit hozzájárulás helyett a tiltakozás jogának biztosítását kell megoldásként alkalmazni. E szempontból az adatkezelő (a kutató) feladata, hogy az érintettek és hozzátartozók tudomására hozza az adatkezelés tényét és biztosítsa tiltakozási jogukat, ami általános felhívás közzétételével valósítható meg. A kutatók által közzéteendő felhívásban a lehetséges érintetteket tájékoztatni kell az adattovábbítás céljáról és az információs önrendelkezési joguk gyakorlásának lehetőségeiről.

A másolatkészítési jog tárgyában az adatvédelmi biztos az Ltv. hiányosságára hívta fel a figyelmet. A törvény csak a közlevéltári anyag használatának általános szabályainál határozta meg saját költségen történő másolatkészítés jogát. A személyes és a minősített adatok kutathatóságát szabályozó rendelkezések a másolatkészítési jog módját nem határozták meg.

A személyes és különleges adatokat tartalmazó iratok kutatása során történő másolatkészítési jog gyakorlását az Ajánlás külön kezeli. Míg a különleges adatok esetében nem, addig a személyes adatokat tartalmazó iratoknál a kutatással egyidejű másolatkészítési jog gyakorlása biztosítja a tudományos kutatás szabadságának alkotmányos jogát. Emellett a tudományos kutatási célú adatfelhasználás szabályainak betartása is elengedhetetlen. Ha a kutatásra nem tudományos célból kerül sor és a védelmi idő még nem járt le, csak az érintettek vagy halálozásuk után hozzátartozók hozzájárulásával készíthető anonimizálatlan másolat.

Az ajánlásban ugyanakkor különleges adatok esetében a személyes adatok védelméhez való alkotmányos alapjog védelme bizonyult erősebbnek. Az Avtv. ezen adatok gyűjtéséhez, felhasználásához az érintettek írásos hozzájárulását követelte meg – ahogy ma az Infotv. is.

„Mindez indokolja, hogy a fokozott védelem a levéltári kutatások terén is érvényesüljön, és hogy a különleges adatokat tartalmazó iratok védelmi időn belüli, tudományos indokkal történő kutatása esetén az iratörző ne adjon ki a kutatónak anonimizálatlan másolatot. Az ilyen iratmásolatok kiadhatóságának feltétele tehát az érintettek kifejezett, írásos hozzájárulása.”³³

³² Az adatvédelmi biztos beszámolója i. m. 223–254.

³³ Az adatvédelmi biztos beszámolója i. m. 1997. 252.

A Yad Vashem-ügy következményei

Az Ajánlásban foglaltak közzététele után nem sokkal „robbant a bomba”.³⁴ A Népszava 1997. január 27-i számában „Védett adatok vándorolnak a levéltárakból Izraelbe” címmel jelentett meg cikket, majd hasonló tartalommal más napilapok, folyóiratok is.

A közleményben érintett iratórzó helyek sorra tiltakoztak. A Fővárosi Levéltár vezetője azonnal helyreigazítást kért, mivel szerinte „holocaustra vonatkozóan levéltárunk a népbírósi anyagokkal rendelkezik és tekintettel arra, hogy ezek keletkezési idején nyilvánosak voltak, a hatályos jogszabályok szerint ma is nyilvánosnak minősülnek.” Véleménye szerint „a népbírósi iratok formailag nem tartalmaznak szenzitív adatot, az üldözöttet nem nevezik zsidónak, a tettest pedig nem politikai véleménye, hanem vélt vagy valós bűntette alapján vonták felelősségre” és akkor követett volna el jogsértést, ha „az iratok kiadását, másolását, külföldre továbbítását megtagadta” volna.³⁵ A bírósági, így a népbírósi iratok nyilvánossága azonban sosem volt teljes körű, nyilvános elhangzottak az ítéletek voltak, nem a per egészének iratanyaga.³⁶

Karsai László által közölt adatok szerint Budapest Főváros Levéltárában az ajánlás megszületéséig 75 000 felvétel készült el és jutott is ki Izraelbe. Ezen kívül a Fejér Megyei Levéltárból jutott ki 7500 felvétel az elkészült 20 000-ból. Felvételek készültek még Győr-Moson-Sopron Megye Győri Levéltárában (17 500 felvétel), a Baranya Megyei Levéltárban (19 000 felvétel), az Evangélikus Országos Levéltárban (16 000 felvétel) és a Belügyminisztérium Központi Irattárában, de ezek nem jutottak ki külföldre.³⁷

Az ajánlás szövegében foglaltak alapján a Művelődési és Közoktatási Minisztérium nemsokára megkezdte az Ltv. módosításának előkészítését, valamint a tiltakozási jog gyakorlására készítenő felhívás kidolgozását. Budapest Főváros Levéltára szerződéstervezetet készített a Yad Vashem Archivum számára mikrofilmen átadandó iratok adatvédelmének biztosítására.³⁸

³⁴ Az adatvédelmi biztos 1997. január 21-én közleményt jelentetett meg, amelyben – többek közt – ezt állt: „Az Archivum megbízásából folyó kutatás keretében a kutatók több ezer oldalról kértek mikrofilm-másolatot. A Belügyminisztérium Történeti Irattára, valamint a Fővárosi Levéltár támogatta munkájukat, az Országos Levéltár és több vidéki levéltár azonban az iratmásolatok kiadása és külföldre továbbítása elől elzárkózott.”

³⁵ Varga László levele Majtényi Lászlónak. 1997. január 27. ABH ir.tár. 33/A/1995-35. ny. sz.

³⁶ Nézetem alátámasztja Gecsényi Lajos, a MOL főigazgatója izraeli útja előtt Majtényi Lászlóval és Székely Ivánnal történt szóbeli megbeszélésről készített feljegyzés. Majtényi László lejegyzett szavai szerint: „A népbírósi iratokból csakis azok tekinthetők nyilvánosnak, amelyek nyilvános tárgyaláson elhangzottakat tartalmaznak vagy amelyek a nyilvános tárgyalás során ismertetésre kerültek, vagy bárki számára megismerhetők voltak.” 1997. augusztus 27. ABH ir.tár. 33/AJ 1995-79. ny. sz.

³⁷ ABH ir.tár. 33/A/1995-54. ny. sz.

³⁸ Varga László levele Majtényi Lászlónak. 1997. május 14. ABH ir.tár. 33/A/1995-58. ny. sz. A szerződés az államközi szerződés előkészítése miatt nem lépett hatályba.

A törvénymódosítás során két változat készült a személyes és különleges adatot tartalmazó iratok reprodukálásának biztosítására. Az A) változat szövege szerint: „tudományos célú kutatás során feltárt személyes adatot tartalmazó iratokról – ideértve a különleges adatokat tartalmazó iratokat is – a kutató saját költségén másolatot készíthet.”

A B) változat szövege szerint: „tudományos célú kutatás során feltárt személyes adatot tartalmazó iratokról csak akkor adható ki anonimizálatlan másolat, ha az adat nem minősül különleges adatnak vagy a különleges adatot tartalmazó irat lemásolásához az érintett, illetőleg annak halálát követően bármely örököse vagy hozzátartozója – a kutató kérésére – hozzájárult.”³⁹

Az adatvédelmi biztos hivatalának ajánlását az A) változat egyáltalán nem vette figyelembe, míg a B) változat már igen és az adatvédelmi biztos is ezt támogatta.⁴⁰ A törvénymódosítás során végül egy harmadik változat került elfogadásra, amely csak részben tükrözte az Ajánlásban foglaltakat, mivel a különleges (szenzitív) adatok másolhatóságára nem tért ki: „A kutató [...] tudományos célú kutatás során feltárt személyes adatot tartalmazó iratról” a „védelmi idő lejárta előtt is készíthet nem anonimizált másolatot.”

Az 1997. évi CXL. törvénnyel beiktatott módosítások a külföldi kutatókra és a külföldre történő adattovábbítás szabályozására is kiterjedtek.⁴¹ A személyes adatok azonos védelmét biztosító ország kutatója számára tudományos célból a védelmi idő lejárta előtt is engedélyezhetővé vált a személyes adatot tartalmazó levéltári anyag kutatása. A külföldi kutató másolatkészítési joga a hazai kutatóéval megegyező lett.

Az adattovábbításra vonatkozóan a törvénymódosítás felhatalmazta a kormányt, hogy személyes adatot tartalmazó levéltári anyag másolatának – a történelmi eseményekről folytatott kutatások eredményeinek bemutatása céljából – külföldi tudományos intézmény részére védelmi idő lejárta előtt történő átadása tárgyában adatvédelmi szerződést kössön. Az ilyen célú adatvédelmi szerződésen alapuló adattovábbítást – a védelmi idő lejártáig – az érintett, illetőleg annak halálát követően bármely örököse vagy hozzátartozója megtilthatta. A tiltakozási jog gyakorlásával kapcsolatos eljárási szabályok megállapítására a törvénymódosítás a művelődési és közoktatási minisztert hatalmazta fel.⁴²

Az Ajánlás különleges adatok védelmi időn belüli másolhatóságát kifejezetten korlátozó, azt az érintettek vagy hozzátartozóik írásos engedélyéhez kötő megfogalmazását a jogalkotó nem vette át, a problémakör egyértelmű szabályozása elmaradt.

³⁹ Molnár József (Művelődésügyi és Közoktatási Minisztérium Levéltári Osztály) levele Székely Ivánnak. ABH ir.tár. 1997. május 25. 33/A/1995-60. ny. sz.

⁴⁰ Majtényi László levele Honti Máriának (MKM, államtitkár) 1997. június 2. ABH ir.tár. ügyszám nélkül

⁴¹ A külföldiek levéltári kutatása során a személyes adatok azonos védelmét biztosító országok körét az igazságügy-miniszter és az adatvédelmi biztos 800/1999. (IK.6.) IM tájékoztatója állapította meg.

⁴² 20/1998. (V. 13.) MKM rendelet a védett személyes adatot tartalmazó levéltári anyag másolatának adatvédelmi szerződés alapján történő továbbítása elleni tiltakozási jog gyakorlásáról

A személyes adatok védelme és a tudományos kutatás szabadsága alkotmányos alapjogainak versengéséből eredő konfliktusok tisztázásához a különleges (szenzitív) adatok másolhatóságának lehetőségét is egyértelművé kellett volna tenni a levéltári törvényben, különös tekintettel az adatvédelmi biztos Ajánlásában foglaltakra.

Karsai László adatvédelmi biztoshoz benyújtott beadványa után hat évvel született meg a kérdést véglegesen tisztázó államközi szerződés, amely a személyes és különleges adatokat tartalmazó iratok másolatának továbbítását, a Yad Vashem Archívumban történő őrzését és a tiltakozási jog gyakorlásának szabályait kielégítően rendezte.⁴³

A szabályozást a védett személyes adatot tartalmazó levéltári anyag másolatának adatvédelmi szerződés alapján történő továbbítása elleni tiltakozási jog gyakorlásáról szóló 4/2002. (II. 15.) NKÖM rendelet tette zárt rendszerré. A rendelet alapján minden érintett az Alkotmányban rögzített jogait, azaz személyes adatainak védelmét aktív jogként gyakorolhatja, de a jog gyakorlásának elmaradása esetén a tudományos kutatás szabadságának alkotmányos elve érvényesülhet.

Mint arról előzőleg szó esett, a különleges adatot tartalmazó iratok kezeléséhez akkor is és ma is elsősorban az érintett írásos hozzájárulása kell. Az Ltv. tudományos kutató számára másolhatóságot biztosító jelenlegi szövege 1998 óta változatlan: „A kutató [...] tudományos célú kutatás során feltárt személyes adatot tartalmazó iratról a [...] meghatározott védelmi idő lejárta előtt is készíthet nem anonimizált másolatot.”

A levéltárak – a tudományos kutatók legnagyobb meglepedésére – mindenhol a megengedő értelmezést használták és használják, azaz ha a tudományos kutató az Ltv.-ben rögzített előírásokat betartja, úgy papíralapon, mind digitálisan bármely személyes vagy különleges adatot tartalmazó iratról kaphat nem anonimizált másolatot. Ez alól csak néhány kivétel van (egészségügyi adatot tartalmazó iratok, anyakönyvek), melyek másolhatóságának szabályozása szigorúbb a szektorális jogszabályi előírások miatt.⁴⁴

⁴³ 13/2002. (I. 31.) Korm. rendelet a Magyar Köztársaság Kormánya és Izrael Állam Kormánya között a magyarországi levéltárakban őrzött, védett személyes adatot tartalmazó Holocaust-dokumentumok másolatának a jeruzsálemi Yad Vashem, a Holocaust Mártírjai és Hősei Megemlékezési Hivatala részére történő átadása és felhasználása tárgyában készült adatvédelmi szerződés kihirdetéséről. A MOL a tiltakozási jog gyakorlására rendelkezésre álló fél éves időről szóló felhívást két alkalommal két országos napilapban tette közzé, tiltakozás a levéltárhoz nem érkezett.

⁴⁴ 1997. évi XLVII. törvény az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről, 21. § (1) bek.: „Tudományos kutatás során a tárolt adatokról nem készíthető személyazonosító adatokat is tartalmazó másolat.” és 2010. évi I. törvény az anyakönyvi eljárásról: 93/A § (4) bek.: „Az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló törvény szerinti különleges adatok az anyakönyv kutatása során személyazonosításra alkalmas módon nem rögzíthetők és nem használhatók fel, kivéve, ha az érintett vagy az érintett halálát követően leszármazója ahhoz hozzájárult, vagy a kutatást ő végzi.”

A Nagy Imre-per hanganyagának nyilvánosságra hozatala

Az Avtv. hatályának ideje alatti időszak utolsó nagyobb jelentőségű levéltári adatvédelmi konfliktusát a Nagy Imre per hanganyagának tervezett nyilvánosságra hozatala okozta. Az Open Society Archives 2008 elején azzal az igénnyel fordult a Magyar Országos Levéltárhoz, hogy az 1958 februárjában, áprilisában és júniusában Nagy Imre és társai ellen folytatott büntetőperben, illetve az azt megelőző nyomozás során született huszonnégyezer oldalnyi iratot, hetvenkét órányi hangfelvételt és hetvenpercnyi filmfelvételtől ötvenkét órányi hanganyagot ötven évvel a per után, 2008. június 9–15. között, a per időbeli menetrendjéhez igazodva nyilvánosságra hozza. Az 1958. június 9–15. közötti népbíróági tárgyalást – a vádlottak és a tanúk kihallgatását, a vádirat-ismertetést, a védőbeszédeket és az utolsó szó jogán elmondottakat – a Belügyminisztérium hangtechnikusai rögzítették magnószalagra, a felvételeket 1990 óta a Magyar Országos Levéltárban őrizték és a tudományos kutatók számára hozzáférhetővé is tették. Az elképzelés szerint a felvételt az OSA-hoz tartozó, 150 fő befogadására alkalmas Centrális Galériában az eredeti időrendben tervezték közzétenni, pontosan úgy, ahogyan ötven évvel azelőtt elhangzott: június 9-én – ami 1958-ban is hétfőre esett – fél 10-től 20 óra 40 percig a tárgyalást, a halálos ítéletet pedig június 15-én 18 órakor tervezték lejátszani.

A levéltár a teljes, akkorra már digitalizált hanganyag nyilvános lejátszását az Avtv. rendelkezései alapján az érintettek hozzájárulásának beszerzéséhez kötötte. Bár a még élő vádlottak hozzájáruló nyilatkozatait az OSA megszerezte, a Levéltár a perben érintett egyéb érintettek személyiségi jogi védelmére hivatkozva a hanganyagot mégsem adta át,⁴⁵ hivatkozva az Ltv. már többször idézett rendelkezésére, mi szerint az érintett halálkozásának évétől számított harminc év a védelmi idő. Rév István, az OSA vezetője szerint a per összes élő szereplőjétől és az elhunytak hozzátartozóitól, mintegy háromszáz személytől kellett volna hozzájáruló nyilatkozatot beszerezniük. Hogyan nézzünk szembe a múltunkkal, ha nem ismerjük annak forrásait? Ha fontosabbak az adminisztratív akadályok, mint a nyilvánosság? – tette fel a kérdést a Népszava.⁴⁶ Tanulságos felidézni több megkérdezett véleményét:

- Szabó Máté Dániel, az Eötvös Károly Intézet igazgatója szerint valóban ki kell kérni az ügy szereplőinek beleegyezést, még azokét is, akik a perben a közhatalom gyakorlóiként szerepeltek, így például a vádbeszédet mondó ügyészt.
- Székely Iván adatvédelmi szakértő pedig hozzáteszi: „Éppen ez különbözteti meg a jelenlegi rendszert a régítől, hogy a vádlóknak, tanúknak, smasszeroknak is vannak jogaik, függetlenül attól, hogy etikusan viselkedtek-e a per során.”

⁴⁵ Nagy Imre-perpatvar, HVG, 2008. május 28.

⁴⁶ Nagy Imre per: némaságra ítélve, Népszava, 2008. május 28.

- Ungváry Krisztián történész szerint életidegen a levéltár érvelése, hiszen csak az illető származására, betegségeire, szexuális szokására vonatkozó adatok publikálásával kell várni a halál után harminc évet. Itt erről nincs szó.
- Rainer M. János, az '56-os intézet igazgatója szerint a demokráciában született adatvédelmi törvényt visszavetíteni az ötven évvel korábbi, diktatúrában zajlott zárt tárgyalásra lehet, hogy a törvény betűjének megfelel, de történelemellenes. Hiszen a per a bűnben született Kádár-rendszer foglalata. Erre most, ötven év múltán, a per szövegének ismételt elhangzásával emlékezni felemelő élmény lett volna.⁴⁷

Több mint negyven történész és levéltáros kérte a Magyar Országos Levéltár – egyre nagyobb nyomás alá kerülő – vezetését, hogy az 50. évforduló alkalmából tegye lehetővé a per hangfelvételének lejátszását.⁴⁸ Nemsoká egy jogi kiskapu megtalálásával út nyílhatott a felvételek lejátszásához. Az OSA egyik munkatársa – Tamási Miklós – tudományos kutatóként (tehát magánszemélyként) kapott engedélyt a hangfelvételek megismerésére, kért és kapott a teljes anyagról – térítési díj ellenében – digitalizált, anonimizálatlan másolatot. Az Ltv. 24. §-a értelmében az 1990 előtt keletkezett, személyes adatot is tartalmazó levéltári anyagot az, aki tudományos célból kutatja, megismerheti, és arról minden adatot tartalmazó másolatot is kaphat. Azaz, a másik oldalról megközelítve: a levéltár az ilyen dokumentációk megismerését köteles biztosítani és a másolat kiadását nem tagadhatja meg.

„Rév István, az OSA igazgatója természetesen nem akart nyilatkozni arról, hogy mi a kutató szándéka a másolattal, de az előzmények ismeretében nem nehéz kitalálni: hallható lesz a hangszalag júniusban.” – írta a Népszava. Keretes írásában pedig fontos megjegyzések olvashatóak: „Rév István, az OSA igazgatója szerint az esemény arra volt jó, hogy ráirányítja a figyelmet a levéltári törvény problémáira. Ezzel egyetért Gecsényi Lajos is, aki szerint nem túl elegáns hungaricum az, hogy a magyar jogrend előjogokat biztosít a kutatóknak az egyszerű állampolgárral szemben. Kutatási engedéllyel – amelyhez egyébként pillanatok alatt hozzá lehet jutni – időkorlát nélkül bármihez hozzá lehet férni, míg a nyilvánosságra hozatal előtt jogi nehézségek tornyosulnak.”⁴⁹

Az ügybeni történésekhez képest kissé megkésve az adatvédelmi biztos jogkörében eljárva dr. Szabó Máté, az állampolgári jogok országgyűlési biztosa közleményt tett közzé.⁵⁰ Megállapította, hogy: „Az Alkotmányban biztosított információs önrendelkezési jog (59. §) jelen esetben ütközik a véleménynyilvánítás szabadságából (61. §), mint kommunikációs anyajogból fakadó informáltsághoz való joggal.

⁴⁷ Uo.

⁴⁸ Mégis nyilvánosságra kerül a Nagy Imre per hanganyaga, Népszava, 2008. május 31.

⁴⁹ 50 év után beszélhet Nagy Imre – Jogi kiskapu kell ahhoz, hogy a magyar történelem legfontosabb forrása megismerhető legyen, Népszava, 2008. május 30.

⁵⁰ 919/H/2008. ügyszám, 2008. július 11.

Két alapjog összeütközése esetén az Alkotmánybíróság által kimunkált és mára a hazai joggyakorlat egészében konzekvensen alkalmazott alapjogi tesztnek kell érvényesülnie, mely szerint bármely alapjog csak egy másik érvényesülése érdekében korlátozható és csak annyira, amennyire az elengedhetetlenül szükséges.” Egyidejűleg kijelentette azt is: „Megítélésem szerint a felvételek közzététele – annak történelmi távlata miatt is – nem okoz olyan, a személyes adatok védelméhez fűződő jog szempontjából jelentős sérelmet, mely a felvételek nyilvánosságra hozatalával szemben az arányosság követelményével ne lenne összeegyeztethető.”

Bár a figyelem ráirányult a kutatási szabályokra, azok mit sem változtak. A kiskapu kinyílt: a per hanganyagát lejátszották és senki nem tiltakozott személyiségi jogai megsértése miatt. Így aztán minden maradt a régiben. De megnyugtató ez így?

Az Alaptörvény rendelkezései, a NAIH létrejötte és az Infotv. – a levéltári törvény változatlansága

2011. április 25-én fogadta el a Magyar Köztársaság Országgyűlése Magyarország Alaptörvényét, mely az adatvédelem és információszabadság terén is új korszakot nyitott. Az Alaptörvény VI. cikk (2) bekezdése rögzíti, hogy „mindenkinek joga van személyes adatai védelméhez, valamint a közérdekű adatok megismeréséhez és terjesztéséhez”.

A kutatás szabadságának biztosítéka a X. cikkben található, mi szerint is „Magyarország biztosítja a tudományos kutatás és művészeti alkotás szabadságát” és fontos a (2) bekezdés is: „Tudományos igazság kérdésében az állam nem jogosult dönteni, tudományos kutatások értékelésére kizárólag a tudomány művelői jogosultak.” Fontos kiemelni, hogy az Alaptörvény nem általában a kutatás szabadságát, hanem a tudományos kutatás szabadságát emeli a legmagasabb jogi védelem rangjára.

A 2011. december 30-án a Parlament kétharmados szavazatával elfogadott „Magyarország Alaptörvényének Átmeneti Rendelkezései” címet viselő dokumentum 2012. január 1-jei időponttal, azaz a hatéves hivatali mandátum félidejénél kimondta az adatvédelmi biztosi intézmény megszűnését.⁵¹ Az adatvédelmi biztosi intézményét autonóm közigazgatási szervként a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság (NAIH) váltotta fel.⁵²

⁵¹ 16. cikk: „A hivatalban lévő adatvédelmi biztos megbízatása az Alaptörvény hatálybalépésével megszűnik.”

⁵² A törvényszöveg indoklása szerint: „a biztosi intézmény működése során bebizonyosodott, hogy az ombudsmani hatáskör és eszköztár nem nyújt megfelelő mozgásteret és lehetőséget a jogsértések kivizsgálására és szankcionálására. Az információtechnológia elterjedése, az ennek nyomán változó társadalmi szokások folytán, illetve a globalizáció által teremtett új helyzetben a '90- es évek közepén létrehozott ombudsmani rendszernek lényegesen hatékonyabb hatósági fellépésre van szükség. Erre a szerepre megfelelőbb szervezeti forma a hatóság, így az ombudsmani intézmény helyett az új kihívásokkal szembenézni képes hatóságot kell kialakítani. Az új körülmények szükségessé teszik, hogy az Alaptörvény koncepciójába illeszkedő és az európai uniós elvárásoknak megfelelő új szabályozás és szervezet jöjjön létre ezen a területen.”

Az Ltv. alapvető fogalmi rendszerét az Infotv. hatályba lépése nem változtatta meg, ami egyes esetekben látványosan jelenik meg. Így pl. az Ltv. 23. § (1) bekezdésének 1995. évi megjelenéskori szövege mai napig változatlan,⁵³ pedig az AB 2004-es döntése kimondta, hogy a „belső használatra készült”, illetve a „döntés-előkészítéssel összefüggő” adatok fogalmi tisztázatlansága, differenciálatlansága, együttes használata és az azokkal kapcsolatban azonos szabályok alkalmazása önmagában is olyan súlyos szabályozási hiányt jelent, amely a közérdekű adatok nyilvánosságához való alkotmányos alapjog [Alkotmány 61. § (1) bekezdés] szükségtelen és aránytalan korlátozását eredményezi, mert bizonytalan körű adatok tekintetében rendeli el a nyilvánosság kizárását. Kimondták azt is, hogy a vizsgált nyilvánosság-korlátozás nem válik alkotmányossági szempontból kielégítő megoldássá azáltal, hogy kérelemre az adatok megismerését a szerv vezetője engedélyezheti. Ez ugyanis csak a szerv vezetőjének diszkrecionális döntése, melytől nem függhet egy alapvető jog érvényesülése.⁵⁴ Az AB döntés után változott az Avtv., de az Ltv. szövege változatlan maradt, mely így egy vita esetén az alkotmányossági vizsgálaton feltehetően elbukna.⁵⁵

Az iratok kutatásának egyik fontos korlátja jelenleg az irat keletkezésétől számított harminc év eltelte, azaz ez a fő szabály, míg a másik a személyes adatok védelme érdekében hozott szabály, mi szerint a személyes adatot tartalmazó levéltári anyag az érintett halálozási évét követő harminc év után válik bárki számára kutathatóvá (ha törvény másképp nem rendelkezik). A védelmi idő, ha a halálozás éve nem ismert, az érintett születéstől számított kilencven év, ha pedig a születés és a halálozás időpontja sem ismert, a levéltári anyag keletkezésétől számított hatvan év.⁵⁶

A levéltárak a hatályos jogszabályok alapján járnak el. Ha a védelmi időn belüli kutatás esete merült fel, akkor előírászerűen tájékoztatják a kutatót a 24. §-ban rögzített lehetőségekről. Az anonimizált másolatok viszonylag magas díja miatt nagyobb irategyüttesek anonimizált másolatban történő kutatása nem mindennapos, ellenben a tudományos célú kutatások száma igen, mely esetben a kutató rendel-

⁵³ „23. § (1) Az 1990. május 1-je után keletkezett, a keletkezés naptári évétől számított harminc év lejártá előtt a belső használatra készült, valamint a döntéselőkészítést tartalmazó levéltári anyagban folytatott kutatást az átdadó szerv hozzájárulásával a levéltári anyagot őrző közlevéltár engedélyezi. Jogutód nélkül megszűnt szerv levéltári anyagában a kutatást a levéltári anyagot őrző közlevéltár engedélyezi.”

⁵⁴ 12/2004. (IV. 7.) AB határozat

⁵⁵ A döntéselőkészítéshez szükséges adatok hozzáféréseinek biztosításáról külön jogszabály, a 2007. évi CI. törvény rendelkezik, az Ltv.-ben még szereplő „belső használatra készült” meghatározást ma már az Ltv.-n kívül az adatvédelmi jog nem használja.

⁵⁶ Ettől eltérő szabályozást állapít meg az anyakönyvi eljárásról szóló 2010. évi I. tv., amely szerint (93/A.) az anyakönyvbe bejegyzett adatok az érintett halálozási évét követő harminc év, ha a halálozás éve nem ismert, az érintett születésétől számított száz év, vagy – ha az későbbi – a bejegyzés keletkezésétől számított hetvenöt év, ha sem a születés, sem a halálozás időpontja nem ismert, a bejegyzés keletkezésétől számított hetvenöt év után válnak bárki számára kutathatóvá. Ez a szabály a levéltárakban őrzött anyakönyvi másodpéldányokra is igaz, azaz itt a lex specialis felülírja az Ltv.-t.

kezik tudományos kutatást rendeltetésszerűen végző, közfeladatot ellátó szervnek – a kutató részletes kutatási terve alapján megadott – támogató állásfoglalásával. Ezen felül a kutatónak írásos nyilatkozatban vállalnia kell, hogy a megismert és ki-
gyűjtött személyes adatokat az Infotv.-nek a tudományos kutatás céljára való adat-
kezelésre vonatkozó előírásai szerint meghatározott módon kezeli és használja fel,
továbbá az írásos nyilatkozatban meg kell jelölnie az adatkezelés helyét. A támogatói
állásfoglalásokat és a kutatói nyilatkozatokat a levéltár megőrzi.⁵⁷

A tudományos kutatói jogállás egy, a levéltárba betérő kutató saját magáról tör-
ténő minősítése, melyet a levéltár nem kérdőjelezhet meg. Ha a magát tudományos
kutatónak tartó polgár levéltári kutatásba kezd, mindaddig nem kérdőjelezhető meg
ebbéli státusza, míg nem kér olyan iratot, mely védett adatot tartalmaz. Ez esetben
még mindig élhet az anonimizált másolat kérésének lehetőségével és/vagy az érintett
vagy valamely örököse hozzájárulásának beszerzésével.⁵⁸

Azaz az elsőre egyszerűnek tűnő alaptétel, miszerint tudományos kutató az,
akinek támogatói állásfoglalása van az Ltv.-ben meghatározott körbe tartozó intéz-
ménytől, nem fedi a valóságot. A levéltári jogi szabályozás nem követte az adatvéde-
lem jogi szabályozását.

Keressünk kiskaput! – A BFL 1956-os adatbázisának esete

Végezetül egy „friss ügy” ismertetésével zárom a tanulmányt. Budapest Főváros
Levéltára 2001-ben kezdett el adatbázist építeni azzal a céllal, hogy a budapesti
illetékességű bíróságoknak és ügyészségeknek az 1956-os forradalom megtorlására
vonatkozó irataihoz tematikus levéltári segédletet készítsen. Az adatbázis segítségé-
vel egyrészt a forradalom szereplőire, másrészt a forradalmi események helyszínére
vonatkozóan lehet kutatásokat végezni. Az adatbázis nemcsak a BFL, hanem a
Magyar Országos Levéltár, a Hadtörténelmi Levéltár és az Állambiztonsági Szolgá-
latok Történelmi Levéltára 1956-hoz – és a budapesti jogszolgáltatási iratképzőkhöz –
kapcsolódó anyagait is tartalmazza, ezernél is több képpel. Az adatbázis a fővárosi
eseményekben részt vevők eljárási anyagain kívül azoknak a vidéki megmozdulá-
sokban szerepet vállaló személyeknek az adatait is magában foglalta, akiket a fő-
városi jogszolgáltatási szervek előtt vontak felelősségre.

Az adatbázis 2006 októberében CD-n jelent meg.⁵⁹ Az elkészült és közzétett
adatbázis alapú segédlet mintegy 4000 – 1956-os cselekedeteiért jogfosztást szenvedt
– személy adatát tartalmazza. Az adatbázisban kereséseket lehet indítani az el-

⁵⁷ 22. § (4)

⁵⁸ A BFL és a NAIH közti jogvita Kis László bünygyi peres iratai egy részének anonimizált másolatban
történi kiadásáról épp erről szól, mely ügy részleteit egy később megjelenő tanulmányban tervezem
bemutatni.

⁵⁹ Az 56-os megtorlás adatbázisa, 2006. október 1. Arcanum

járás alá vont személyek neve, az eljáró szervek megnevezése, az ügy lajstromszáma, az alkalmazott jogszabályhelyek ill. a vád tárgyává tett cselekmények alapvető adatai (hely, idő, intézmény stb.), a kapcsolódó iratok (állambiztonsági, büntetés-végrehajtási) száma szerint.

Az 1956-os Emlékbizottság „Sinkovits Imre” pályázata anyagi támogatásával az adatbázis 2016–2017 folyamán adattartalmát tekintve jelentősen kiegészült. Már összesen 4861 személy személyes és különleges (bűnügyi személyes) adatait tartalmazza: nevét, születési helyét, születési idejét, anyja nevét, letartóztatásának idejét, szabadulási címét, szabadulását, elhalálozását vagy kivégzésének idejét, az ítéletben szereplő cselekmény rövid leírását, mely más személyek nevét is tartalmazza. Figyelemmel a NAIH időközben született állásfoglalásaira, a pályázat során a publikáció ill. az internetes közzététel lehetősége érdekében Budapest Főváros Levéltára kikérte a NAIH véleményét, mi szerint:

- Mennyiben felel meg a személyes adatok védelmére vonatkozó törvényi előírásoknak a Budapest Főváros Levéltára által létrehozott személyes és a feldolgozásra került ügyészégi, büntetés-végrehajtási iratok jellegéből eredően bűnügyi személyes adatokat tartalmazó adatbázis internetes közzététele, mely az 1956 utáni megtorlások feltárását célzó levéltári kutatás eredményeiről kívánja tájékoztatni a közvéleményt.
- Ha az érintettek halálozási éve nem ismert, milyen fő szabályt alkalmazzunk, hogy a tervezett közzététel teljes mértékben megfeleljen a hatályos jogszabályi előírásoknak, egyúttal ne legyen gátja a történelmi múltunk e sötét éveit megismerhetőségének?⁶⁰

A NAIH válasza az Infotv. 12. §-ra hivatkozva az volt, hogy a tudományos kutatást végző szerv személyes adatot csak akkor hozhat nyilvánosságra, ha ahhoz az érintett hozzájárult, vagy az a történelmi eseményekről folytatott kutatások eredményeinek bemutatásához szükséges. Azaz kétség esetén a levéltárnak kell bizonyítani, hogy a személyes adatok nyilvánosságra hozatalára a történelmi eseményekről folytatott kutatások eredményeinek bemutatásához szükséges volt.⁶¹

„Amennyiben az adatkezelő levéltár, mint tudományos kutatást folytató szervezet meggyőződött arról, hogy *minden* (kiemelés a szerzőtől) közzétenni kívánt személyes adat szükséges a történelmi események bemutatásához, akkor ebben az esetben lehetősége nyílik az adatok nyilvánosságra hozatalára.”⁶²

⁶⁰ 1805-29/2017/BFL sz. levél, kelt: 2017. április 27.

⁶¹ NAIH/2017/2466/2/V sz. levele, kelt: 2017. május 31. Az Infotv. 2018. július 26-tól hatályos szövege már csak a történelmi eseményekről folytatott kutatás eredményeinek bemutatásának szükségességét írja elő, így esetünkben a helyzet változatlan.

⁶² Uo.

A közzétenni kívánt adatbázis több ezer adatának egyenkénti felülvizsgálata Budapest Főváros Levéltára kapacitásait meghaladná, ezt egyelőre nem vállalta fel, így az adatbázis töredéke került csak fel az internetre. Egy nagykapu bezárult, de a Nagy Imre per közzétételéhez hasonló kiskapu itt is kereshető, ha egy tudományos kutató másolatban az egész adatbázist megkapja, majd publikálja.

A hatályos Ltv. néhány hiányosságáról már a korábbiakban írtam. A Levéltári törvény szövege a kutatási szabályok terén alapjaiban 23 éve változatlan. Ez veszélyeket hordoz akkor, amikor az adatvédelem Európa szerte változik, erősödik. A GDPR⁶³ közvetlen alkalmazandó 2018. május 25-től, miközben fogalmi elemei, megfogalmazásai sok esetben mások, mint az Levéltári törvény fogalomrendszere. Csak egyet emelnék ki: a GDPR minden esetben „közérdekű archiválás”-ról szól, ami a magyar levéltári jogban, de a jogrendszerben sem használt fogalom ebben a szóösszetételben. Külön-külön mindkét fogalom használt és ismert, de ebben az összetételben nem. De a GDPR-ban említett álnevesítés sem tartozik a magyar levéltári jogi szabályozás eszközrendszerébe. A „bűnüldözési célú adatkezelés” fogalma is új kihívást jelenthet. A GDPR szövege megkülönbözteti a tudományos és történelmi célú kutatásokat, kivételeket rendel hozzájuk, de a két kutatási mód tisztázásával adós marad.

Az internet és az egyre nagyobb mennyiségben felkerülő levéltári tartalmaknak összhangban kell lenni a „right to be forgotten”, az elfeledtetéshez való joggal. A levéltárak hosszú, elvben örök időkre őrzik meg az iratokat, adatokat. A levéltárba kerülést megelőzően vagy a levéltárban őrzött iratokban történő adattörlés, álnevesítés nem járható út. A levéltáros hitvallása az iratok megőrzése, feldolgozása és hozzáférhetővé tétele mind a tudományos kutatás, mind bármely állampolgár részére. Fontos számára, hogy a jogszabályi környezet egyértelmű legyen és világos, a szabályok mindenkire érvényesek legyenek. A levéltári törvény és az adatvédelmi előírások összhangba hozása elodázhatatlan immár.

⁶³ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679. rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet).